

Laurențiu VLAD

DIN ISTORIA PRESEI PARTIZANE ROMÂNEȘTI „CONSERVATORUL PROGRESIST”, 1859-1860/1861

Introducere

Intervenția noastră își propune să reconstituie un moment din istoria „presei de partid” din Principatele Unite, aducând în prim-plan evoluția în spațiul public românesc a jurnalului „Conservatorul Progresist” (1859-1860/1861), oficios al grupării politice conservatoare muntene conduse de Barbu Catargiu. De asemenea, pornind de la o seamă de detalii din cuprinsul publicației, încercăm să înțelegem cum s-a constituit jurnalul în chestiune într-un instrument de propagandă electorală și politică al conservatorilor din Țara Românească în primii ani ai domniei lui Alexandru Ioan Cuza. Este așadar o întrebare care ține atât de orientarea ideologică generală a publicației, cât și de profilul inițiatorilor, colaboratorilor, finanțatorilor ori cititorilor săi.

Mai precizăm că am găsit „Conservatorul Progresist” la Biblioteca Academiei Române din București, sub cota P. IV 54; aici sunt păstrate 98 de numere, cel din urmă fiind datat pe 25 decembrie 1860. Nu am văzut nicio fasciculă din ianuarie 1861, moment pe care toate referințele de dicționar îl dau ca ultimul al existenței jurnalului până la fuziunea sa cu o altă publicație.

În istoriografia română au fost puține încercări de a urmări destinul jurnalului „Conservatorul Progresist”. În general, ele sunt fie scurte articole de dicționar, fie aluzii conjuncturale sau referințe critice în diferite studii dedicate vieții politice românești din primii ani ai domniei lui Alexandru Ioan Cuza ori în istorii ale presei românești. Din prima categorie, amintim volumele semnate de Nerva Hodoș și Al. Sadi Ionescu (*Publicațiunile periodice românești – ziare, gazete, reviste, 1820-1906. Descriere bibliografică*, cu o introducere de Ion Bianu, I. Socec & Comp și C. Sfetea – București, Otto Harrassowitz – Leipzig, Gerold & Comp – Viena, 1906), Georgeta Răduică și Nicolin Răduică (*Dicționarul presei românești, 1731-1918*, București, Editura Științifică, 1995), respectiv, Ion Hangiu (*Dicționarul presei literare românești, 1790-1990*, ediția a doua revizuită și completată, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996). Din cea de a doua, dăm ca exemple studiile lui Nicolae Iorga (*Istoria presei românești*, București, Sindicatul ziaristilor din București, 1922), Dan Berindei (*Epoca Unirii*, București, Editura Academiei R.S.R., 1979), Apostol Stan (*Grupări și curente politice în România între Unire și Independență*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979)¹ etc.

O epistolă a lui Barbu Catargiu

Într-un sfârșit de toamnă, pe 20 noiembrie 1859, Barbu Catargiu îi scria colaboratorului său apropiat, Constantin N. Brăiloiu, despre un jurnal ce urma să fie publicat sub îngrijirea lor. Discuția părea să fie ceva mai veche, întrucât Barbu Catargiu decidea deja schimbarea titlaturii publicației din „Conservarea și Progresul” în „Conservatorul Progresist”. În cuprinsul epistolei, Barbu Catargiu făcea referire și la un articol pe care Constantin N. Brăiloiu îl trimisese mai devreme; era vorba de un articol programatic al jurnalului. Barbu Catargiu se scuza că nu avusese cum să-l citească până atunci, întrucât suferea de câteva zile cu ochii. Însă, îi promitea amicului său că va fi citit, alături de alte asemenea texte, într-o întâlnire pe care mai mulți lideri conservatori urmau să o aibă într-o zi sau

¹ Fără să facem o listă exhaustivă, precizăm că aluzii la jurnalul „Conservatorul Progresist” regăsim și la Alexandru D. Xenopol, *Istoria partidelor politice în România*, I, partea a doua, București, Albert Baer, 1910; Dan Berindei, *Problema agrară în dezbaterile Divanului Ad-Hoc și a Adunărilor Țării Românești (1857-1861)*, în „Studii. Revistă de Istorie”, XI, 1, 1958, pp. 29-52, ori *Presa bucureșteană în perioada formării și organizării statului național român (1856-1864)*, în *Cultura națională română modernă*, București, Editura Eminescu, 1986, pp.161-182 etc.

două în casele sale din București, un fel de comitet de lectură (a cărei urmă o vom regăsi și în articolul inaugural al publicației) sau, pur și simplu, un consiliu politic:

„*Cher Brăiloiu, je viens de recevoir votre lettre, votre article. Malheureusement, le mal d'yeux dont je souffre depuis quelques jours à peine m'a-t-il permis de lire votre lettre et le commencement de l'article, mais comme il faut que je vous réponde à l'instant même, je le fais sans retard en demandant le secours de mon secrétaire. (...)*

L'article dont vous prétendez que je ne vous ai envoyé qu'un fragment n'était pas, cher ami, précisément un fragment, vu que s'en était l'introduction et la conclusion, le reste, comme vous avez du remarquer devait se remplir avec les articles de la loi d'un côté et la circulaire du ministre de l'autre, mais enfin toutes ces choses ne sont que des actions secondaires. Demain ou après demain on se réunira chez moi et alors je ferai lire votre article de même que seront lus bien d'autres encore, car d'après ce que j'entends tout le monde veut faire aujourd'hui des articles d'introduction ou de programmes. (...)

Le titre du journal sera Le Conservateur Progressiste au lieu de La Conservation et le Progrès, et je crois que c'est mieux approprié à un titre de journal.”².

Dincolo de detaliile legate de istoria noastră, scrisoarea lui Barbu Catargiu dezvăluia și felul în care funcționa comitetul ce se găsea în fruntea grupării politice conservatoare muntene.³ Sub coordonarea lui Barbu Catargiu, lideri conservatori precum Apostol Arsache, Ion Bălăceanu, Constantin N. Brăiloiu, Ioan Emanoil Florescu, Gheorghe Lenș etc. se reuniau în grupuri de câte trei și discutau problemele politice ale momentului, așa cum se întâmpla atunci și cu jurnalul „Conservatorul Progresist”.

Conservatorul Progresist – fișă sintetică

Primul număr al publicației a apărut la mai bine de o lună (pe 29 decembrie 1859) de la întâlnirea liderilor conservatori la care făcea referire epistola lui Barbu Catargiu. Jurnalul⁴, de 51/24 cm, ce avea patru pagini redactate în caractere semichirilice (existau și texte traduse în limba franceză), era subintitulat „organu politicu, commercialu și litterariu”. Apărea în București la „Imprimeria lui Adolf Ulrich din pasagiului Românii”, având ca redactor-responsabil pe Constantin N. Brăiloiu, iar în lipsa acestuia (din iunie 1860), pe Simion Marcovici (care avea totodată și calitatea de director). Era prevăzută și funcționarea unui comitet de lectură, alcătuit din cinci membri, care decidea asupra textelor ce urmau să fie publicate.⁵ Inițial, „Conservatorul Progresist” era săptămânal, pentru ca, din 15 ianuarie 1860, să apară de două ori pe săptămână (marțea și vinerea).

Pe frontispiciu se găsea o „epigrafă” (reprodusă în cel dintâi număr și în limba franceză, căci acesta, ca multe altele, era bilingv), care justifică titulatura jurnalului: „Toate politicile promit progresului; însă numai politica conservatoare v’il poate da”.

² Biblioteca Academiei Române (în continuare BAR), *Corespondență*, fond Constantin N. Brăiloiu, S 6(1)/CXXIV, București, 20 noiembrie 1859; publicat de noi în *Din corespondența conservatorilor români (1859-1861). Scrisori ale lui Barbu Catargiu, Constantin N. Brăiloiu și Apostol Arsache*, în „Analele Universității din București”, Seria Științe Politice, V, București, 2003, pp. 3-13/pp. 4-5.

³ *Ibidem*. Vezi, în acest sens, și Apostol Stan, *Grupări și curente politice în România între Unire și Independență*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p. 81.

⁴ Detalii cu privire la dimensiuni, la preț (parțial), la numele redactorului responsabil, la tipografie, la periodicitate, la motto, la limbă și la fuziuni cu alte publicații regăsim în Nerva Hodoș și Al. Sadi Ionescu, *Publicațiunile periodice românești – ziare, gazete, reviste, 1820-1906. Descriere bibliografică*, cu o introducere de Ion Bianu, I, Socec & Comp și C. Sfetea – București, Otto Harrassowitz – Leipzig, Gerold & Comp – Viena, 1906, p. 143. De asemenea, scurte profiluri publicistice (numele redactorului-responsabil, tipografia, fuziunile, limba), în Georgeta Răduică și Nicolin Răduică, *Dicționarul presei românești, 1731-1918* (București, Editura Științifică, 1995, p. 132), respectiv, în Ion Hangiu, *Dicționarul presei literare românești, 1790-1990* (ediția a doua revizuită și completată, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996, p. 100).

⁵ „Conservatorul Progresist”, I, nr. 1, 29 decembrie 1859, p. 2.

Pe prima pagină, editorii „Conservatorului Progresist” precizau faptul că abonamentele se puteau face la București, în librăria lui Adolf Ulrich, situată în fața bisericii Crețulescu, pe Calea Mogoșoaia, la nr. 48, iar în provincie, la administrația poștelor. Tot aici era specificat și prețul abonamentului: 14 sfați pe an, 7 pe șase luni, 4 pe trei; ceva mai jos, cititorii erau informați că pentru orice fel de „înștiințări” se plătește 20 de parale „linia”. Precizăm că un sfaț (zwanzig austriac) era cota în anii 1860 la 2 piaștri (lei) și 10 parale, adică 0,84 fr. (un piastru avea 40 de parale și era cota la 0,376 fr.).⁶ Așadar, după calculele făcute de noi, 14 sfați însemnau 29,40 piaștri (lei), 7 sfați erau 14,70, iar 4 sfați echivalau 8,40 piaștri. Aceasta în condițiile în care, cam în aceeași perioadă, un lucrător agricol câștiga într-o zi, în medie, aproape un sfaț și jumătate, adică 3 piaștri (lei) și 15 parale, în timp ce hrana sa zilnică se ridica la aproximativ o jumătate de sfaț, adică la 1 piastru (leu) și 5 parale. Un hectolitru de porumb era în medie 6-7 sfați (echivalentul pe șase luni al abonamentului), unul de grâu, 11-14 sfați (echivalentul pe un an al abonamentului), iar vatra de vin, de la 1 la 16 sfați.

Date cu privire la sumarul jurnalului

Dintre secțiunile jurnalului, enunțate chiar în subtitlul său, cea mai consistentă din punct de vedere cantitativ era componenta politică. Astfel, regăsim în numerele din martie, aprilie, mai, iunie, iulie, noiembrie și decembrie 1860 detalii legate de lucrările Comisiei Centrale de la Focșani, procese-verbale ale ședințelor Adunărilor Legislative, extrase din „Monitorul Oficial”⁷ (inclusiv discursuri ale lui Apostol Arsache, Constantin N. Brăiloiu, Barbu Catargiu, cu privire la chestiunile politice ale momentului; ne referim, în special, la problema agrară, a proprietății, la activitatea guvernamentală a adversarilor etc.). De asemenea, am întâlnit informații cu privire la alegerile pentru corpul legislativ din primăvara anului 1860⁸, alături de alte documente administrative.

Tot în cadrul secțiunii politice se înscriu și articolele semnate de Apostol Arsache (*Despre jurisdicția consulară*⁹), Barbu Catargiu (*Chestiunea mănăstirilor închinată*¹⁰), pledoariile conservatoare despre proprietate ale lui Dimitrie Ghica¹¹, detaliile referitoare la școala primară ale lui Andrei Pretorian (*Considerații asupra instrucției primare în România*¹²) ori comentariile privind legalitatea actului administrativ ale lui Constantin N. Brăiloiu (*Două circulare ale ministerului justiției*¹³). Cum Constantin N. Brăiloiu era redactor responsabil, este de presupus că și alte articole politice publicate în paginile jurnalului ce erau nesemnate îi aparțineau (poate chiar unele dintre polemicele angajate cu publicațiile liberale „Dâmbovița”, „Naționalul”, „Românul” etc.¹⁴; în această serie întâlnim chiar și semnătura lui Ange Pechméja¹⁵). De asemenea, presupunem că și cele care purtau semnătura „B” aparțineau tot lui Constantin N. Brăiloiu (spre exemplu, articolele intitulate

⁶ Apud *Notice sur la Roumanie principalement au point de vue de son économie rurale, industrielle et commerciale, suivie du catalogue spécial des produits exposés dans la section roumaine à l'Exposition universelle de Paris, en 1867 et d'une Notice sur l'histoire du travail dans ce pays* (în continuare *Notice sur la Roumanie, 1867*), Paris, Librairie A. Franck, 1868, pp. XXI-XXII, 55, 74.

⁷ Spre exemplu, trei pagini din cele patru ale întregului număr, cărora li se adăuga încă una din suplimentul la „Conservatorul Progresist”, I, 22, 15 martie 1860, reproduceau procesul-verbal al ședinței Adunării Legislative din 7 martie, text ce fusese deja publicat în „Monitorul Oficial”.

⁸ „Conservatorul Progresist”, I, nr. 15, 23 februarie 1860, p. 57; vezi și nr. 19 din 4 martie 1860, p. 73 sau nr. 33 din 26 aprilie 1860, p. 130.

⁹ *Ibidem*, nr. 7, 26 ianuarie 1860, pp. 26-27.

¹⁰ *Ibidem*, nr. 11, 16 februarie 1860, pp. 50-51.

¹¹ *Ibidem*, nr. 2, 5 ianuarie 1860, p. 5 sau nr. 3, 12 ianuarie 1860, p. 9 (fără titlu).

¹² *Ibidem*, nr. 17, 28 februarie 1860, p. 67 și nr. 31, 20 aprilie 1860, p. 124.

¹³ *Ibidem*, I, nr. 13, 16 februarie 1860, pp. 50-51. Vezi și revenirea lui Constantin N. Brăiloiu cu privire la acest subiect în numărul 16 din 26 februarie 1860 (p. 64).

¹⁴ *Ibidem*, nr. 3, 12 ianuarie 1860, pp. 9-10 sau nr. 16, 26 februarie 1860, p. 61.

¹⁵ *Ibidem*, supliment la nr. 10, 5 februarie 1860 sau nr. 12, 12 februarie 1860, pp. 47-48.

*Dicționarul antiproprietarilor și patriotismul cu pogonu*¹⁶ sau cel care purta numele *Streinii și colonizarea*¹⁷).

Demnă de semnalat este și rubrica permanentă, inaugurată odată cu nr. 4 din 15 ianuarie 1860, care se numea „Revista Politică”, în care am regăsit numeroase detalii legate de felul cum presa occidentală („Espresso”, „Independența Belgică”, „Jurnalul de Roma”, „Morning Advertiser”, „Morning Chronicle”, „Morning Post”, „Monitorul Universal Francez”, „Opinion Nationale”, „Le Pays” ori „jurnalele piemonteze”)¹⁸ ilustra realitățile românești, dar și acide critici la adresa politiciii liberalilor (numiți radicali, numele lui C.A. Rosetti și Ion C. Brătianu fiind cel mai des pronunțate) și a principelui Alexandru Ioan Cuza.

*

A doua secțiune a jurnalului era cea literară (culturală). Amintim aici foiletonul nesemnat, tradus din limba franceză, *Calendarul unui filosof* (nr. 8, 15, 34, 36, 44 etc.), precum și informațiile în serial grupate sub titlul de *Théâtre de Bucarest*, datorat lui J. Gronlier (nr. 79, 82 etc.). Nu trebuie uitate nici discursurile lui Victor Hugo pronunțate cu ocazia Congresului păcii din august 1849, grupate sub titlul *Tendențele omenirii* și publicate în numerele 46 și 47 din 16, respectiv, 17 iunie 1860.

Uneori, pe pagina 4 (destinată în general reclamelor) erau inserate anunțuri de factură culturală ori mondenă. Cele mai frecvente erau listele de publicații din librăria lui Adolf Ulrich, dar și anunțurile privind organizarea unor reprezentări teatrale, expoziții ori serate: spre exemplu, opera în trei acte, *Steaua Nordului*, pusă în scenă de Teatrul Național Maghiar, care avea reprezentația pe 7 iulie 1860; expoziția de „tablouri vii”, „optice”, de care cititorii puteau lua cunoștință în nr. 55 din 16 iulie sau informația din 18 august potrivit căreia în „Grădina Belle-Vue”, 12 zile mai târziu, se va sărbători public ziua de naștere a lui Alexandru Ioan Cuza (cu atracții precum un „Brilant foc de artificii în mai multe fronturi. Pompa di festa. Și la finitu iluminarea grădinei prin focu bengalu”) etc.

*

Dar deja aici am intrat în secțiunea comercială (economică) a „Conservatorului Progresist”, căci în majoritatea lor anunțurile îi înștiințau pe cititori de vânzarea sau închirierea unor pământuri ori case, de calitățile de excepție ale unor medici sau leacuri („pomezi”) orientale și europene, de oportunitatea încheierii unor asigurări „asupra vieții” (așa cum propunea, de pildă, Societatea „La Royale Belge” într-un supliment din aprilie 1860) etc. Mai erau publicate mercuriale, detalii cu privire la traficul din portul Galați ori cursurile diferitelor acțiuni sau valute europene (a se vedea, de pildă, nr. 32 din 22 aprilie 1860), precum și o seamă de licitații unde se scoteau la vânzare fie o carte de rugăciuni a lui Carol I al Angliei, fie o haină pe care o purtase regele Carol al XII-lea al Suediei la Poltava, fie un dinte al lui Isaac Newton, ca să nu mai vorbim de un baston ce-i aparținuse odată lui Voltaire sau o vestă purtată cândva de Jean Jacques Rousseau etc. (a se vedea ediția din 20 iulie 1860 a jurnalului).

Secțiunea comercială (economică) era reprezentată totodată și de câteva articole de profil, din care amintim pe cele semnate G.B. (probabil G. Bossueceanu), *Despre creșterea gândacilor de mătase în România* (nr. 20, 8 martie 1860), semnate „Y”, *Agricultura în Principatele-Unite* (nr. 32, 22 aprilie 1860) ori *Despre cutiile de păstrare* (case de economii) (nr. 35, 3 mai 1860) sau Enric Winterhalder, *Vinurile noastre și exportul lor în Englitera* (nr. 97, 22 decembrie 1860).

¹⁶ O serie de trei articole publicate în: nr. 33, 26 aprilie 1860, pp. 131-132; nr. 39, 19 mai 1860, pp. 154-155; nr. 42, 29 mai 1860, p. 166.

¹⁷ O serie de cinci articole publicate în: I, nr. 75, 26 septembrie 1860, pp. 297-298; nr. 76, 29 septembrie 1860, pp. 301-302; nr. 77, 2 octombrie 1860, pp. 305-306; nr. 78, 6 octombrie 1860, p. 310; nr. 80, 13 octombrie 1860, pp. 317-318.

¹⁸ Despre „Espresso”, în nr. 77, 2 octombrie 1860, p. 305; despre „Independența Belgică”, în nr. 1, 29 decembrie 1859 (p. 3); despre „Jurnalul de Roma” în nr. 28, 8 aprilie 1860, p. 109; despre „Morning Advertiser” și „Opinion Nationale” în nr. 12, 12 februarie 1860, p. 45; despre „Morning Chronicle” și „Monitorul Universal Francez” în nr. 15 din 23 februarie 1860 (p. 57); despre „Morning Post” și jurnalele piemonteze în nr. 9, 2 februarie 1860 (p. 34); despre „Le Pays” în nr. 8, 29 ianuarie 1860 (p. 29).

Politicieni și jurnaliști

Cele mai multe articole, mai ales din secțiunea politică, aparțineau, așa cum am văzut în exemplificările noastre de până acum, lui Barbu Catargiu, Constantin N. Brăiloiu și Apostol Arsache, oameni consacrați în spațiul public, cu diverse colaborări în presa vremii. Dar în primul rând ei erau oameni politici, liderii grupului conservator muntean, astfel că opțiunile lor au imprimat și traiectoria în spațiul public a jurnalului. Este util să amintim în acest context intervențiile lui Barbu Catargiu (care semna „X”) sau Apostol Arsache relative la chestiunea proprietății, articole care s-au constituit în broșuri ce au văzut lumina tiparului în 1860.¹⁹ Ori reflecțiile pătrunzătoare semnate „Y” (Barbu Catargiu sau Constantin N. Brăiloiu) dedicate incompatibilităților „între misia de deputat și funcțiunile publice” (nr. 12, 12 februarie 1860). Ca să nu mai vorbim de „revistele politice” care-l aveau ca autor pe Barbu Catargiu (nr. 4, 15 ianuarie 1860 ori nr. 24, 22 martie 1860).

Polemicele cu jurnalele liberale, orientarea politică și raționamentele autorilor articolelor pe care le-am semnalat mai sus, critica reflecțiilor radicale ce considerau că marii proprietari nu făceau parte din națiunea română (a se vedea în acest sens intervenția lui Ion Heliade Rădulescu în nr. 31 din 20 aprilie 1860) sau partizanatul net în favoarea naturalității proprietății, a statutului său de fundament al societății (temeiul libertății civile și ordinii publice), respectiv, a imposibilității reglării problemei agrare prin acte politice²⁰ erau tot atâtea mărturii cu privire la opțiunea conservatoare a jurnalului. Fidelitatea față de tradiție, orientarea către un reformism fără rupturi, fără bruscarea evoluției firești a societății, într-o deplină legalitate și ordine, întregeau viziunea politică a publicației încă de la începuturile sale, toate acestea fiind în concordanță cu proiectul conservator autohton.²¹ „Conservatorul Progresist” a fost așadar consecvent pe tot parcursul ființării sale cu demersul inaugural; să amintim câteva fraze din articolul de fond al celui dintâi număr:

„Pe ce ne-am fi bazatu noi să cerem, cu o unanimitate esemplară, recunoașterea și reînvierea drepturilor noastre, de nu conservam actele cele mari și eroice ale trecutului? Trecutul, ca lege a naturei, nu se poate șterge, și nu numai nu trebuie să ne silim a’l uita, ci din contra sîntem datori a’l avea neconținut înaintea noastră, ca să urmămu faptele cele bune și să ne ferimu de cele rele, subt neînșelătoarea experiență a rezultatelor lor. (...)”

Conservația este prima condiție neapărată a oricărei societăți bine înțelese; însă, fiindcă omul are o destinație mai ‘naltă decât celelalte viețuitoare, fiindcă este perfectibil din a sa natură, nu poate, chiar voind să rămie conservator exclusiv, adică staționar ca dînsele; el merge în naturelu cu timpul ca să ajungă la destinația lui care este adevărul și fericirea.

Calea ce face omenirea de atâtea mii de ani și ce va mai face în viitor, se zice calea progresului, care începe în conservație, care prin conservație își ia repaosul, și la conservația tuturor progreselor își are capătul, dacă timpul poate avea vreodată capăt”²².

¹⁹ Apostol Arsache, *Questiunea proprietății înaintea Adunărilor Legislative*, București, Imprimeria lui Adolf Ulrich, 1860; această broșură apărea, în același an și la aceeași tipografie, în limba franceză, reluând seria de șase articole publicate în „Conservatorul Progresist”, I, nr. 14, 19 februarie 1860, pp. 53-55; nr. 15, 23 februarie 1860, pp. 58-60; nr. 16, 26 februarie 1860, pp. 61-62; nr. 19, 4 martie 1860, pp. 75-76; nr. 20, 8 martie 1860, pp. 78-79; nr. 21, 11 martie 1860, pp. 83-84. Barbu Catargiu, *Încă quite-va idei asupra proprietății*, București, Imprimeria lui Adolf Ulrich, 1860; această broșură apărea în același an și la aceeași tipografie în limba franceză, reluând cele trei articole din „Conservatorul Progresist”, I, nr. 5, 19 ianuarie 1860, pp. 18-20; nr. 6, 22 ianuarie 1860, pp. 22-23; nr. 7, 26 ianuarie 1860, pp. 27-28, ce aveau ca titlu *Oare cari idei asupra proprietății*. De precizat că articolele din jurnal erau semnate „X”. Cum broșura avea pe copertă inițialele numelui liderului conservator, am presupus că, în general, articolele ce purtau semnătura „X”, în „Conservatorul Progresist”, aparțineau lui Barbu Catargiu.

²⁰ Vezi articolul inaugural din „Conservatorul Progresist”, nr. 1, 29 decembrie 1859, p. 1. De asemenea, vezi și Dan Berindei, *Problema agrară în dezbaterile Divanului Ad-Hoc și a Adunărilor Țării Românești (1857-1861)*, pp. 41-42.

²¹ Vezi, spre exemplu, pentru fondul doctrinar al conservatorismului autohton în acea perioadă, *Conservatorismul românesc (concepție, idei, programe)*, antologie, prefată, note introductive, bibliografie și indici de Laurențiu Vlad (au mai colaborat la redactarea notelor introductive: Daniela Costache, Dan Drăghia, Ana-Maria Rădulescu, Andrei Sabin, Adrian Sandu, Marius Stan), București, Editura Nemira, 2006, pp. 12-13.

²² „Conservatorul Progresist”, I, nr. 1, 29 decembrie 1859, pp. 1-2.

O nouă epistolă a lui Barbu Catargiu

Dacă autorii articolelor erau oamenii politici, cine erau finanțatorii „Conservatorului Progresist”? Teoretic, jurnalul se susținea din abonamente, precum și din anunțuri, detaliile legate de aceste două chestiuni fiind reglate chiar de la primul număr. Dar se pare că banii nu ajungeau, așa încât era nevoie de subvenții. Într-o epistolă din 22 noiembrie 1860, la un an după cea care amintea de posibila apariție a „Conservatorului Progresist”, Barbu Catargiu îi scria lui Constantin N. Brăiloiu că nu mai poate susține financiar jurnalul. Era dezamăgit de ajutoarele primite, care nu-i permiteau să încheie convenabil anul. Avea ceva speranțe din partea lui Apostol Arsache și a destinatarului scrisorii sale. Dar era furibund împotriva gorjenilor, care, deși le apăra interesele, nu se învredniciseră să trimită niciun ban pentru susținerea jurnalului:

„Mais assez de politique générale, venons à une question plus particulière pour ainsi dire, je veux vous parler, mon cher, de notre malheureux journal, figurez-vous que ce ladre de Vanguelli a eu la vilénie de m'envoyer que 100 écosars à Beyzadé Mitica, tout mon capital consiste en moins de 100 # et j'ai à solder les 3/4 des dépenses du mois de novembre et le mois de décembre tout entier si nous voulons comme de raison achever proprement notre année. Tachez donc que la promesse de Mr. Arsache dont vous me parlez d(ans) votre dernière lettre, vienne aussi un peu au secours de notre caisse. Quant à ce qui a rapport à la continuation de ce journal pour mon compte je m'en lave les mains; c'est vraiment une folie de sacrifier son temps, son argent pour des animaux de l'espèce de ceux dont nous défendrons la cause, vos gorjens, n'ont pas encore envoyé le sous. Cela suffit, je pense, pour nous donner la mesure de ces gens-là et pour prouver que mon jugement sur eux est juste”²³.

Toate acestea ne duc la concluzia că finanțarea „Conservatorului Progresist” cădea în sarcina fondatorilor, că la sfârșitul anului 1860 dificultățile de ordin material puneau în pericol subzistența jurnalului, Barbu Catargiu, cel care părea că se ocupa de majoritatea aspectelor tehnice ale publicației conservatoare, declarând că va renunța. Din scrisoarea liderului conservator înțelegem că plusul de aproximativ 40 de galbeni (cam atât făceau cei 100 de icosari turcești primiți prin Dimitrie Ghica) nu era suficient, chiar adăugat capitalului ce-l mai avea (mai puțin de 100 de galbeni) pentru a acoperi costurile de editare ale publicației pentru noiembrie și decembrie 1860.²⁴

De asemenea, detaliile din epistola lui Barbu Catargiu, ca și faptul că jurnalul a fost conceput ca o tribună de propagandă conservatoare, așa cum se vede clar din „epigrafa” de pe frontispiciul jurnalului sau din articolul inaugural ori din apelul către alegători din 26 aprilie 1860 (semnat „Y”), ne dau o idee despre publicul acestei publicații. Desigur, este vorba de partizanii grupului conservator din Camera valahă, grup reprezentat de Barbu Catargiu, Constantin N. Brăiloiu sau Apostol Arsache. Dacă în scrisoarea sa Barbu Catargiu vorbea despre gorjenii nerecunoscători, este de presupus că toți cei care aveau drept de vot și care aveau opțiuni conservatoare din Țara Românească a acelor vremi erau potențiali cititori ai jurnalului. Pentru a contextualiza întrucâtva această afirmație, precizăm că, în conformitate cu prevederile Convenției de la Paris din 1858, numărul electorilor munteni era de 2072 (inclusiv cei indirecti)²⁵, iar conservatorii (și ultraconservatorii) se găseau în Camera valahă cam în același număr cu liberalii (și ultraliberalii) înaintea alegerilor din primăvara lui 1860²⁶.

²³ BAR, *Correspondență*, fond Constantin N. Brăiloiu, S 6(2)/CXXIV, București, 22 noiembrie 1860; publicat de noi în *Din corespondența conservatorilor români (1859-1861). Scrisori ale lui Barbu Catargiu, Constantin N. Brăiloiu și Apostol Arsache*, pp. 5-6.

²⁴ Un icosar turcesc, prin 1860, făcea 12,10 piaștri (lei), apud *Notice sur la Roumanie, 1867*, p. XXII. Iar un galben însemna aproximativ 31,20 lei în epoca regulamentară, apud Costin C. Chirițescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, ediția a doua, București, Editura Enciclopedică, 1997, I, p. 118.

²⁵ Ioan C. Filitti, *Des origines du régime représentatif en Roumanie*, în „Documents franco-roumains”, 3-4, 1931, p. 14.

²⁶ „Conservatorul Progresist”, I, nr. 19, 4 martie 1860, p. 73. Astfel, pentru Camera electivă din 1859 erau înregistrați 74 de deputați, dintre care 21 ultraconservatori, 23 conservatori, 10 liberali, 20 ultraliberali (radicali). Pentru anul 1860, din 68 de deputați înregistrați, 10 erau ultraconservatori, 25 conservatori, 19 liberali, 14 ultraliberali (radicali).

*

Dificultățile financiare, dar și faptul că prezența pe scena politică a fondatorilor jurnalului nu le mai îngăduia răgazul de a se ocupa de chestiunile editoriale, redacționale și tehnice legate de publicația respectivă, au făcut ca jurnalul să fie nevoit să fuzioneze, la începutul anului 1861, cu „Timpul” („jurnal politic – comerciale”), condus de G. Bossueceanu (decembrie 1856-decembrie 1857; aprilie 1860-februarie 1861). „Timpul” avusese cam aceeași orientare politică, iar câștigul acestei fuziuni era și acela că grupul lui Barbu Catargiu dobânda un nou redactor, care putea să se ocupe exclusiv de noul jurnal și să ducă mai departe propaganda politică (dar și G. Bossueceanu va fi tentat curând de o carieră parlamentară). Așadar, pe 16 februarie 1861 ieșea de sub teascurile tipografiei aceluiași Adolf Ulrich jurnalul „Unirea” („jurnal politic, comerciale, litterariu”), care a dăinuit până în 5 iunie 1862. Dar aceasta este deja o altă istorie.

Încheiere

Profesiunea de credință politică a „Conservatorului Progresist” (reamintim că în paginile sale se găseau și informații culturale, respectiv, economice) era una moderată, neretrogradă sau reacționară, dar net conservatoare, chiar dacă inițiatorii îi susțineau în articolul programatic independența ideologică. Această independență se traducea prin faptul că jurnalul găzduia și opiniile unor personaje ce se înscriau în conceptul său ideologic, dar care nu făceau parte efectiv din grupul politic al lui Barbu Catargiu (a se vedea, de pildă, intervenția, pomenită de noi mai devreme, a lui Ion Heliade Rădulescu). Așadar, publicația s-a dovedit a fi o tribună de propagandă electorală și politică a unui grup partizan activ, extrem de prezent în spațiul public muntean din anii 1859-1862 (în două rânduri s-a aflat chiar la guvernare). Cititorii „Conservatorului Progresist” se găseau printre cei 2072 de electori, câți erau în Principat după normele Convenției de la Paris din 1858 (așa-numita „țară legală”), care, în proporție de aproximativ 50% (uneori mai mult, alteori mai puțin), votau cu gruparea politică a lui Barbu Catargiu.

Majoritatea articolelor au fost redactate de oameni politici activi, precum Apostol Arsache, Constantin N. Brăiloiu, Barbu Catargiu sau Dimitrie Ghica. Cu toții aveau experiență publicistică, dar vocația lor era politica militantă. Cu excepția lui Constantin N. Brăiloiu, care avusese în grijă prin 1847 un efemer *Album Științific și Literar*, niciunul nu se mai găsisese la direcția vreunui jurnal. Puțini ziariști de meserie au semnat în paginile „Conservatorului Progresist”, ceea ce a făcut ca el să nu se poată susține în spațiul publicistic datorită lipsei unei echipe redacționale specializate, care să nu fie implicată în alte activități. Același lucru se poate spune și despre problemele financiare, pe care Barbu Catargiu a căutat să le rezolve prin donațiile colaboratorilor săi. Nu a reușit; „Conservatorul Progresist” nu a mai putut fi editat către sfârșitul anului 1860. Este clar că specializările începeau să cucerească viața publică, semn că vremea politicianului publicist și editor începea să apună.

Un moment de l'histoire de la presse partisane roumaine
« Conservatorul progresist » (1850-1860/1861)
Résumé

Cette contribution se propose de reconstituer un moment particulier de l'histoire de la « presse de parti » des Principautés Roumaines en se focalisant sur l'évolution dans l'espace public d'une publication périodique, « Conservatorul Progresist » (« Le Conservateur Progressiste ») (1859-1860/1861), le journal officiel du groupe politique conservateur de Valachie, dirigé par Barbu Catargiu. Il s'agit d'examiner ce journal afin de comprendre la manière dont il est devenu un instrument de propagande électorale et politique des conservateurs de Valachie pendant les premières années du règne d'Alexandru Ioan Cuza. Alors, il est nécessaire d'analyser l'orientation idéologique générale de la publication, de même que le profil de ses initiateurs, de ses collaborateurs, de son financement et de ses lecteurs.

La profession (politique) de foi du « Conservatorul Progresist » (ajoutons que dans ses pages il y avait aussi des informations culturelles et économiques) était modérée, non rétrograde ou réactionnaire, mais clairement conservatrice, même si ses initiateurs défendaient son indépendance idéologique dans l'article programme. Cette indépendance se traduisait par le fait que le journal publiait les opinions de certains personnages qui souscrivaient à sa conception idéologique, mais qui n'étaient pas des membres du groupe politique formé autour de Barbu Catargiu (voir, par exemple, l'intervention de Ion Heliade Rădulescu). Par conséquent, la publication était en fait une tribune de propagande électorale et politique d'un groupe partisan, très présent dans l'espace public valaque des années 1859-1862 (ce groupe a été même au gouvernement à deux reprises). Les lecteurs du « Conservatorul Progresist » étaient parmi les 2072 électeurs, le chiffre des électeurs dans la Principauté selon la Convention de Paris de 1858 (ce que l'on appelait « le pays légal »), qui, en proportion d'environ 50% (parfois plus, parfois moins), votaient pour le groupe politique de Barbu Catargiu.

La plupart des articles ont été rédigés par des hommes politiques actifs, tels qu'Apostol Arsache, Constantin N. Brăiloiu, Barbu Catargiu ou Dimitrie Ghica. Ils avaient tous une bonne expérience journalistique, mais leur vocation était la politique militante. À l'exception de Constantin N. Brăiloiu, qui avait dirigé en 1847 un éphémère « Album Științific și Literar/Album Scientifique et Littéraire », aucun de ces personnages n'avaient dirigé un journal. Peu de journalistes de métier ont publié dans « Conservatorul Progresist ». L'absence d'une équipe de rédaction spécialisée, qui ne soit pas impliquée dans d'autres activités, a rendu très difficile la continuité de la publication. On peut dire la même chose sur ses problèmes financiers, que Barbu Catargiu a essayé de résoudre par les donations de ses collaborateurs, sans y arriver vraiment. « Conservatorul Progresist » n'a plus été publié vers la fin 1860. Il était évident que les spécialisations avaient commencé à l'emporter dans la vie publique, un signe que l'époque de l'homme à la fois politique, publiciste et éditeur était en déclin.